

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการแก้ไขปัญหาโรคติดต่อ
รวมถึงโรคติดต่ออุบัติใหม่ในพื้นที่

โดย

นางนพรัตน์ มงคลางกูร

กองโรคติดต่อทั่วไป

รูปแบบและสื่อการเรียนรู้

1. รูปแบบการเรียนรู้ : เป็นการศึกษาด้วยตนเอง ใช้เวลา 1 ชั่วโมง (60 นาที)
2. สื่อประกอบการเรียนรู้ :
 - 2.1 เอกสารประกอบการบรรยาย “หลักการจัดทำแผนปฏิบัติการและการบริหารเชิงกลยุทธ์”
 - 2.2 เอกสารประกอบการเรียนรู้ ได้แก่
 - 2.2.1 แผนปฏิบัติการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อหรือโรคระบาด พ.ศ. 2566 - 2570
ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558
 - 2.2.2 แผนปฏิบัติการด้านเตรียมความพร้อมป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคติดต่ออุบัติใหม่ พ.ศ. 2566 – 2570
 - 2.3 วัสดุทัศนักรจัดการกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการฯ

จุดประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อรวมถึงโรคติดต่ออุบัติใหม่
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมชุมชน (ตำบล) ในการจัดทำมาตรการป้องกันควบคุมโรคให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของจังหวัด
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีภาวะความเป็นผู้นำ การเสริมพลังและสามารถทำงานเป็นทีมให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติการราชการ และการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ดี

รายละเอียดเนื้อหา

1. การศึกษาสำรวจชุมชน สภาพปัญหา และเครือข่าย
2. จัดเวทีคืบข้อมูลให้ชุมชนเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. จัดทำแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน
4. การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
5. ติดตามประเมินผล การถอดบทเรียนกระบวนการ สรุปผล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้
6. ปรับปรุงและแก้ไขแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

การศึกษาสำรวจชุมชน สภาพปัญหา และเครือข่าย

การศึกษาสำรวจชุมชน สภาพปัญหา และเครือข่าย

การศึกษาและสำรวจชุมชน

คือ กระบวนการที่สำคัญในการเข้าใจสภาพปัญหา และเครือข่ายในชุมชน ประกอบด้วย

1. การสำรวจ
สถานที่

2. การสำรวจ
ประชากร

3. การสำรวจ
เครือข่าย

4. การสำรวจ
สภาพปัญหา

การค้นหาข้อมูลต่างๆ ในชุมชน ด้วยวิธี การสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก (In-depth Interview)

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกกว้างคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้อธิบายแล้ว จะต้องถามถึงเหตุผลด้วย
- การสัมภาษณ์แบบนี้ จะใช้ได้ดีกับการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่าง ๆ

1. เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้สัมภาษณ์
ได้พูดอย่างละเอียดและลึกในหัวข้อเฉพาะ
ที่ต้องการเป็นการติดต่อสื่อสารโดยตรง

2. สามารถทำให้เข้าใจในข้อมูลระหว่างกัน
และกันได้ดี ถ้ามีความเข้าใจผิดก็สามารถแก้ไข
ได้ทันที

ข้อดีของวิธีการสัมภาษณ์
แบบเจาะลึก

3. มีลักษณะยืดหยุ่นได้มาก สามารถดัดแปลง
และแก้ไขคำถามจนกว่าผู้ตอบจะเข้าใจคำถาม

4. ขณะที่ทำการสัมภาษณ์ สามารถใช้วิธีการ
สังเกตไปด้วยได้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ มีความจริงใจ
กับการตอบหรือไม่

ข้อจำกัดของวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ถูกสัมภาษณ์ และความไว้วางใจ อาจมีผลต่อการให้ข้อมูล
2. การที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สนใจมติของเวลา อาจหลงลืมเล่าบางอย่าง หรือคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาหรือไม่สำคัญอย่างที่คุณสัมภาษณ์มองเห็น เขาก็จะไม่เอ่ยถึง ทำให้เกิดการละทิ้งรายละเอียดต่าง ๆ ไปมาก
3. ต้องระวังไม่ใส่ความคิดของตนเองลงไปในการคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์
4. สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก (ใช้เวลา งบประมาณ และพลังงานมาก)
5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเชื่อถือได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และความเต็มใจของผู้ถูกสัมภาษณ์
6. ความสำเร็จในการเก็บข้อมูลวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สัมภาษณ์
7. การสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับสภาพทางอารมณ์ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการบิดเบือนได้
8. การสัมภาษณ์บางครั้งขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่ทันใดและความจำของผู้ถูกสัมภาษณ์ ทำให้ข้อมูลอาจผิดพลาดได้

ความหมายการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

การสนทนากลุ่ม คือ การสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549)

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

โดยทั่วไปจะเลือกจากกลุ่มตัวอย่าง
ที่มีลักษณะทางประชากร สังคม
เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม
และมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึง

ขั้นตอนดำเนินการสนทนากลุ่ม

1. กำหนดปัญหาหรือหัวข้อ รวมทั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสม
2. กำหนดกรอบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. กำหนดทีมงาน ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Notetaker) และผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)
4. สร้าง/ทดสอบแนวคำถาม
5. เลือกกลุ่มตัวอย่าง
6. จัดการสนทนากลุ่ม

การดำเนินการสนทนากลุ่ม

ในช่วงแรกผู้ดำเนินการสนทนาควรเริ่มจากการแนะนำตนเอง และทีมงาน (ผู้จัดบันทึก และผู้บริการทั่วไป) โดยควรพยายามสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ควรจัดเตรียมอุปกรณ์ (กระดาษสำหรับจัดบันทึกและดินสอ ชาร์ตหรือกระดานดำ เครื่องบันทึกเสียง) ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มให้พร้อม หลังจากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการจัดสนทนากลุ่ม
2. ก่อนเริ่มสนทนากลุ่ม ควรสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง เพื่อสร้างความคุ้นเคย
3. เมื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเริ่มมีความคุ้นเคยกัน จึงเริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้

บทบาทของทีมงานในการจัดสนทนากลุ่ม

1. ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator)

1. ผู้คุยเก่ง มีความสามารถในการซักถาม ควรมีการพูดแทรกตกอย่างเหมาะสม
2. สามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน ไม่ควรซักถาม

รายบุคคล

3. ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่ควรข่มความคิดผู้อื่น หรือชักนำผู้อื่นให้เห็นคล้อยตามกับผู้ที่พูดเก่ง (Dominate) ควรจะปล่อยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ อิสระเสรีและเป็นธรรมชาติมากที่สุด

4. สร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดให้แสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้

2. ผู้จดบันทึก (Note taker)

1. จะต้องอยู่ร่วมตลอดเวลา
2. ควรทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ควรร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน
3. จะต้องเป็นผู้ถอดเทปด้วยตนเอง เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ได้บันทึก และเนื้อหาสาระในเทปที่ตรงกัน

3. ผู้ช่วย (Assistant)

1. ควบคุมเครื่องบันทึกเสียงและเปลี่ยนเทปขณะที่กำลังดำเนินการสนทนา
2. อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

จัดเวทีคืนข้อมูลให้ชุมชน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

จัดเวทีคืนข้อมูลให้ชุมชนเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

การจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่สามารถช่วยเพิ่มความตระหนักรู้เกี่ยวกับการดำเนินการหรือการปฏิบัติตามแผนของชุมชน ซึ่งกิจกรรมเช่นนี้มีข้อดีที่จะช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนการป้องกันควบคุมโรคของชุมชน

ตัวเกณฑ์ที่สำคัญในการพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในชุมชน มีดังนี้

- 1 ความร้ายแรง และความเร่งด่วนของปัญหา
- 2 ขนาดของชุมชน
- 3 ขนาดของปัญหา
- 4 ความเสียหายในแง่การพัฒนา
- 5 การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชน

ตัวอย่าง ตารางการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหา	เกณฑ์						
	ความร้ายแรง และเร่งด่วน ของปัญหา	ขนาดของชุมชน และพื้นที่ที่ถูก กระทบจาก ปัญหา	ขนาดของ ปัญหา	ความเสียหายใน แง่การพัฒนา	การยอมรับ ปัญหาร่วมกัน ของชุมชน	คะแนนรวม	ลำดับ
น้ำหนัก คะแนน	4	4	4	3	3		
ปัญหาที่ 1							
ปัญหาที่ 2							
ฯลฯ							

เกณฑ์ การให้คะแนนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ดังนี้

ความร้ายแรงและเร่งด่วนของปัญหา

คะแนน	นิยาม	หมายเหตุ
1	ไม่มีความร้ายแรงและไม่เร่งด่วนมาก	
2	มีความร้ายแรงน้อยและเร่งด่วนน้อย	
3	มีความร้ายแรงน้อย แต่เร่งด่วนมาก	
4	มีความร้ายแรงมาก แต่ไม่เร่งด่วน	
5	มีความร้ายแรงมากและเร่งด่วนมาก	

ขนาดของชุมชน และพื้นที่ที่ถูกกระทบจากปัญหา

คะแนน	นิยาม	หมายเหตุ
1	ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาน้อยกว่าร้อยละ 20	
2	ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาร้อยละ 20 - 40	
3	ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาร้อยละ 40 - 60	
4	ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาร้อยละ 60 - 80	
5	ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาเกินร้อยละ 80	

ขนาดของปัญหา

คะแนน	นิยาม	หมายเหตุ
1	ปัญหาขนาดเล็กมีกระทบเฉพาะด้าน	
2		
3	ปัญหาขนาดกลางมีกระทบบางด้าน	
4		
5	ปัญหาขนาดใหญ่มีกระทบหลายด้าน	

ความเสียหายในแง่การพัฒนา

คะแนน	นิยาม	หมายเหตุ
1	ไม่มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน	
2	มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนน้อยและยุติเร็ว	
3	มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต	
4	มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในทันทีแต่ยุติเร็ว	
5	มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในทันทีและต่อเนื่อง	

การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชน

คะแนน	นิยาม	หมายเหตุ
1	การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชนน้อย	
2		
3	การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชนปานกลาง	
4		
5	การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชนมาก	

จัดทำแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน

1. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา เป้าหมายควรจะเป็นเชิงบวก มีความเหมาะสม และสามารถวัดได้

2. การวางแผนและดำเนินการออกแบบแผนงานที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการกำหนดกิจกรรมและทรัพยากรที่จำเป็น เตรียมความพร้อมในการดำเนินการและจัดทำกิจกรรมตามแผนที่กำหนด ซึ่งแผนควรประกอบด้วยข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้ แผนที่ชุมชน สภาพทั่วไป และสภาพปัญหาของชุมชน ข้อมูลประชากร อาชีพ จำนวนวัด ตลาด ร้านค้า เป็นต้น สรุปปัญหา และความต้องการ โครงการ หรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ

ตัวอย่าง ตารางการวางแผนและดำเนินการออกแบบแผนงาน

กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ

การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผน มีดังนี้

1. การจัดทีมและมอบหมายงาน นำกิจกรรมที่ได้กำหนดในแผนมาดำเนินงานร่วมกัน
2. การติดตามและการสื่อสาร เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผน ควรมีการติดตามความก้าวหน้าของงานในระยะเวลาที่กำหนด และการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในทีม

การดำเนินงานตามแผนช่วยให้มีการควบคุมงานได้ดีขึ้น และช่วยลดความเสี่ยงในการไม่บรรลุเป้าหมายหรือเกิดปัญหาในการดำเนินงาน อีกทั้งยังเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของทีมงาน

ติดตามประเมินผล การถอดบทเรียนกระบวนการ สรุปผล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การติดตามประเมินผล

หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลลัพธ์ของกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อให้มีการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนในการดำเนินงานในอนาคต การติดตามประเมินผล ทำให้สามารถปรับปรุงและปรับเปลี่ยนกิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินการให้ดียิ่งขึ้น โดยการติดตามประเมินผลต้องมีตัวชี้วัดที่กำหนดเพื่อวัดผลลัพธ์ที่คาดหวังหรือเปรียบเทียบกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

การถอดบทเรียน เพื่อทบทวนหลังการปฏิบัติงาน เมื่องานใดงานหนึ่งสิ้นสุดลง อาจตั้งเป็นประเด็นการสนทนา ในกิจกรรมที่ดำเนินงานก่อนและหลังการดำเนินงาน มีอะไรที่บรรลุเป้าหมาย ไม่บรรลุเป้าหมาย เกินเป้าหมาย เพราะอะไร และได้เรียนรู้อะไร โดยมีหลักการที่สำคัญคือ จะต้องใช้ทักษะการฟังที่มีคุณภาพซึ่งจะส่งผลให้ผู้ร่วมงานเกิดการเรียนรู้ และได้ความรู้ของเจ้าของงานนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนกระบวนการ การถอดบทเรียน

- 1. ระบุวัตถุประสงค์
- 2. ระบุขั้นตอนหรือกระบวนการ
- 3. อธิบายขั้นตอน
- 4. สรุปผลและเสนอแนะ
- 5. ตรวจสอบความถูกต้อง

ปรับปรุงและแก้ไข แผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

เมื่อมีการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้แล้ว

- ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการ เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่
- หากพบปัญหาหรืออุปสรรค สามารถปรับแผนหรือปรับปรุงกิจกรรมการดำเนินการให้เหมาะสมได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยหลายด้าน

ขอขอบคุณหน่วยงานสนับสนุนหลัก

กรมควบคุมโรค
Department of Disease Control

TCESLS

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ (องค์การมหาชน)
Thailand Center of Excellence for Life Sciences
(Public Organization)

